

PARENDE EGELS

Henri Wijsman

Heel voorzichtig kon ik parende egels van nabij aanschouwen, wat volgens de boeken knap uitzonderlijk is. Vrijage en hofmakerij zijn vaak waargenomen en beschreven, maar er zijn nog maar weinig observaties van het eigenlijke paren. Je moet dan ook wel wat geduld weten op te brengen, want blijkbaar kan het uren duren voordat het gedraai en gesnuif resultaat heeft. Tenminste, als het daar al van komt, want Reeve (1994) schrijft dat slechts in zeven procent van de gevallen de vrijage ook werkelijk tot een paring leidt.

In mijn tuin heb ik een 'egelhuis' geïnstalleerd, volgens ontwerp van de lokale egelopvang. In de tuin zitten al dertig jaar egels. Of ze al eerder van het egelhuis gebruik hebben gemaakt weet ik niet. Afgelopen zomer kon ik het huisje in elk geval goed gebruiken toen we een egel vonden in de schuur. Het dier was in een plastic zak gekropen waarin allerlei plastic lappen zaten. De zak stond op

een vrij hoge plank. Hoe de egel erin gekomen was, is niet duidelijk, maar dat hij er misschien nooit meer uit gekomen zou zijn lijkt me waarschijnlijk. Zak en egel hadden een val gemaakt. Om hem op te laten knappen zette ik de egel (die

Hoewel egels veel in de nabijheid van mensen verkeren, al dan niet vrijwillig, zijn waarnemingen van paringen zeer zeldzaam. Foto Ad van Rosendaal

later een wijfje zou blijken te zijn) in het egelhuis met wat kattenvoer er voor. 's Avonds kwam het dier naar buiten, at wat en ging weer naar binnen. Enige nachten daarna logeerde de egel eveneens in het huisje. Op 8 juli ging ik om acht uur weer wat voer voor de egel neerleggen. Een half uur later bleek het al op te zijn! Terwijl ik daar stond kwam een andere, zeer donkere egel langs het kippenhok aanlopen, die het egelhuis binnenging. Om half tien zette ik er weer wat voer neer. Ik hoorde vrij wat geruis vanuit het huisje. Om kwart voor tien kwam er een egel uit, gevolgd door een tweede! Doordat de uitgang van het egelhuis een nauwe 'catproof'-slurf is, past er maar één egel tegelijk in.

Gedraai

Buiten beginnen de egels meteen met het bekende gesnuif van vriende egels. Het wijfje snuift, haalt heftig adem, en het mannetje probeert achter haar te komen. Ze verhindert dat door achterwaarts te lopen en te draaien, en omdat hij meedraait lopen ze in carrousel rond. Ze houden de neuzen bijna tegen elkaar. Het mannetje is duidelijk iets donkerder en hij is het die ik het huisje had zien binnengaan. Kennelijk zat zij er toen al in en had ze er weer in geslapen.

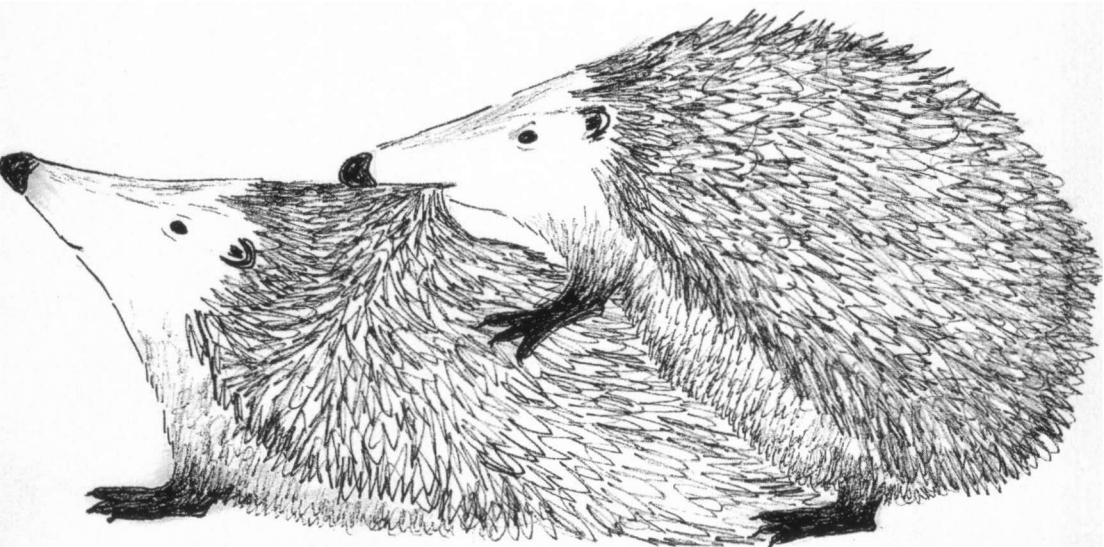
Langs een buxushegje bereiken ze het open gazon. Opeens maakt het vrouwtje zich uit de voeten en rent over een hoekje gazon naar de dichtbijzijnde dek-

king. Verward kijkt de man om zich heen en volgt dan haar spoor. Ze gaan verder door een bosje bamboe, achterwaarts, tot ze langzaam het hekwerk bereiken dat onze tuin scheidt van die van de burens. Wel een uur zit ze met het achterlijf tegen het hekje - ze wil het niet blootgeven aan de amant. Gelukkig staat daar een bankje, zodat ik, inmiddels gewapend met enige zaklantaarns, rustig kan wachten op wat er gaat gebeuren. Al twee keer eerder heb ik, jaren geleden, bij vriende egels gezeten, maar beide keren gingen ze na enige uren onverrichterzake uit elkaar. De buurkinderen, vrijwilligers bij de egelopvang, zijn gewaarschuwd. Ze houden het echter niet vol en haken af. Dan opeens draait ze zich om en stapt met de snuit vooruit door het hek, dat een maaswijdte heeft van zeven en een halve centimeter. Inmiddels is het pikkedonker. Het mannetje is haar gevolgd en nu walsen ze een tijd rond op een open plek, nu eens de ene kant op, dan weer de andere kant. Ze houdt haar kopstekels wat naar voren en stoot daarmee naar de man. Ze doet dat met name na een poosje rust, als het mannetje niets deed en zij ook niet snoof. Vaak houdt de man de kop opzij, alsof hij langs haar heen kijkt. Zijn snuit is zo het veiligst voor haar kopstekels. Hij kruipt dan langs haar alsof hij slagzij maakt.

Bestijgen

Inmiddels zijn onze katten komen kijken naar wat zich in de tuin afspeelt. Ze zien de egels natuurlijk goed, maar

"Dan opeens is het moment daar. Hij bestijgt haar en blijft tien minuten lang in copula." Tekening Heike Weber

negeren ze straal en springen rakelings langs en over ze heen. Ik kan de lamp nu precies op de egels richten, want daar trekken ze zich helemaal niets van aan. En nu zie ik dat hij steeds vaker even een pootje op haar rug houdt, voordat ze het er afschudt. Ik begin waarachtig te geloven dat het iets gaat worden en het spijt me dat mijn camera leeg en nutteloos ligt te wezen. Tegen kwart over twaalf lukt het hem om even twee poten op haar rug te houden. Dan opeens is het moment daar. Hij bestijgt haar en blijft tien minuten lang in copula. Haar snuiven stopt abrupt. Het is volkomen stil gedurende anderhalve minuut. Opeens komt ze in beweging, loopt vijftien á twintig seconden rond, terwijl hij meeloopt met zijn voorpootjes op haar rug, net achter het midden. Hij heeft haar vast met de tanden in haar stekelhuid, die vrij los om haar lijf zit. Als gevolg daarvan trekt hij haar kop achteruit. Ze houdt de neus onnatuur-

Egels in de opvang slapen (altijd? soms?) op hun buik, met hun pootjes uitgestrekt. Ook tijdens de paring nemen de vrouwtjes soms een dergelijke houding aan, volgens de literatuur. *Foto Heike Weber*

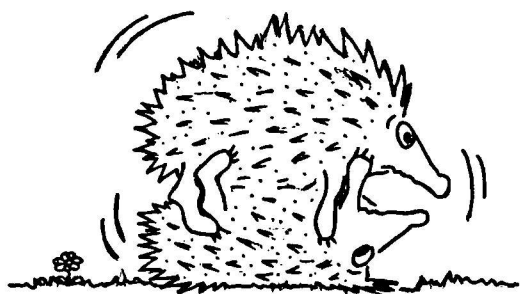
lijk naar boven en de nek wordt wat hol, maar haar rug blijft bol. In tien minuten tijd doet zich dit even rondstappen viermaal voor.

Oprollen

De literatuur spreekt van het waarnemen van de ejaculatie - dat kon ik niet vaststellen. Zou dat in de stille perioden plaatsvinden en zou het rondstappen daardoor worden opgewekt? Tenslotte stapt hij er af. Wederom beginnen ze even met draaien, maar bijna terstond rolt zij zich op in de bekende afweerdhouding. Wel zie ik nog de veel heftiger ademhaling, als bij het snuiven, maar ze is stil. Hij blijft met de snuit vlakbij haar stekels. Af en toe beweegt hij opeens, maar eigenlijk blijft hij als een standbeeld zitten. Als er na zo'n veertig

Hoe bedrijven egeltjes de liefde?

Cartoons: Heike Weber

Parende egels, afgebeeld in Reeve (1994), gebaseerd op Morris (1983).

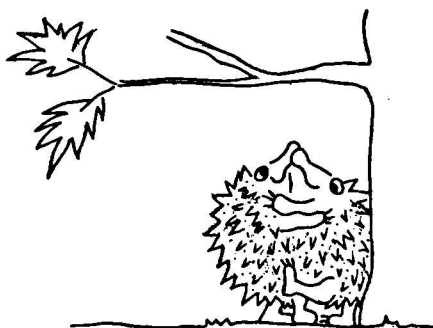
minuten nog steeds niets is gebeurd, geeft hij opeens een flinke stoot met de (onbeschermd) snuit in haar stekels. Nog steeds ademt ze snel. Het is langzamerhand na enen en ik zoek mijn bed op.

Beschrijvingen

Ik heb de boeken er maar eens bijgepakt. Reeve (1994) geeft een duidelijk overzicht van de beschrijvingen van paringen die er bestaan. Zelf zag hij er vijf in een periode van intensieve egelstudie gedurende drie jaar. Hij karakteriseerde het snuiven als "het blazen door de mond als je een F vormt". Het mannetje zweeg. Meestal drukte het wijfje haar buik tegen de grond en stak ze haar

achterwerk omhoog. Het mannetje besloeg haar van achteren, met alleen de voorpootjes op haar rug. Gewoonlijk pakte hij met zijn bek wat stekels in haar nek vast. Soms stak het vrouwtje haar kop wat omhoog, zodat haar rug komvormig gebogen was, zoals ook ik waarnam. De parende vrouwtjes hielden hun stekels steeds overeind.

Al in 1943 waren er twee Deense beschrijvingen van de egelparing verschenen (Degerbøl, 1943; Haarløv, 1943). Haarløv maakte zelfs foto's, maar moest daarvoor de dieren eerst verplaatsen naar een beter belichte plek, wat hun gedrag misschien beïnvloed heeft. Degerbøl spreekt van een eigenlijke copulatie die twee tot drie minuten duurde, gevolgd door een rustperiode van drie tot vier minuten. Dit herhaalde

zich driemaal. 'Zijn' mannetje was het wijfje letterlijk aan het 'treden': hij moest rondstappen op haar rug om er niet af te vallen. Hij vermeldt dat zij haar stekels platlegde.

Stieve (1948) zag ook een egelparing. Hij beschrijft hoe het wijfje zich plat op de bodem legde met platgelegde stekels, uitgestrekte achterpootjes en een beetje omhooggestoken bekken. Het mannetje nam plaats tussen haar achterpootjes, met zijn voorpootjes op haar rug. Hij zette daarbij zijn stekels juist sterk op. Stieve zag ook de lange penis en hij kon het stoten goed observeren: tienmaal achter elkaar. Direct daarna bleef het mannetje op enige afstand rustig zitten. Het wijfje richtte zich op en liep weg.

Kirk (1964) observeerde een copulatie die tien minuten duurde, gedurende welke vier ejaculaties plaatsvonden, elk met een duur van drie tot acht seconden. Herter (1965) heeft jarenlang egels gehouden, er waren talrijke geboorten, maar de eigenlijk paring heeft hij nimmer kunnen observeren. Hij vermeldt ook het 'kokerteren', waarbij het wijfje zich wel plat neerlegde, maar de benen nam als het mannetje dan naderde. Herter noemt nog een ander geval. Op de daarbij gemaakte foto valt de lange penis op, zeer praktisch om zo veel als mogelijk de stekels te mijden.

Reeve (1981) beschrijft hoe Campbell in 1968 een copulatie zag die twintig minuten duurde, waarbij het mannetje zesmaal ejaculeerde gedurende één tot drie minuten. Daarna draaide het mannetje verder om haar heen. Het wijfje snoof elke keer als ze van de man een stootje kreeg.

Sommige waarnemers, zoals Burton (1969) en Stieve (1948), beweren dat ook de man snoof, maar Reeve kon bij 76 gevallen van vrijage toch alleen het wijfje horen snuiven. Reeve stelde vast dat

bij de vrijages van hem bekende individuen nooit sprake was van een vaste partner.

Slot

Na 35 dagen zouden er ergens jonge egeltjes moeten zijn geboren. Ik hoopte de moeder te lokken door consequent voer in het egelhuis neer te zetten. Ze kende het immers al van binnen. Weken achtereens was het voer elke nacht op, maar van jonge egels heb ik niets meer vernomen, ook sliep ze nooit meer in het egelhuis.

Literatuur

- Burton, M., 1969. The hedgehog. Deutsch, London.
- Degerbøl, M., 1943. Pairing and pairing fights of the hedgehog (*Erinaceus europaeus*). Vidensk. Medd. Dansk naturh. Foren. 106: 427-430.
- Haarlov, N., 1943. Die Kopulation der Igel. Vidensk. Medd. Dansk naturh. Foren. 106: 431-433.
- Herter, K., 1965. Über das Parungsverhalten der Igel. Sitzungsber. Ges. Naturforschender Freunde zu Berlin (N.F.) 5(2):57-76.
- Kirk, G., 1964. Rivalenkampf und Begattung des Igels (*Erinaceus europaeus*). Säugetierkundliche Mitteilungen 12:91-92.
- Reeve, N.J., 1981. A field study of the hedgehog (*Erinaceus europaeus*) with particular reference to movements and behaviour. Ph.D. Thesis, Univ. London.
- Reeve, N., 1994. Hedgehogs. T. & A.D. Poyser, London.
- Stieve, H., 1948. Zur Fortpflanzungsbiologie des Igels. Verh. d. deut. Zoologen in Kiel, 253-256.

Henri J.W. Wijsman, Tony Offermansweg 6, 1251 KJ Laren (NL)

